

Ystads Historia

DEL II

1792—1862

av

F. W. MORÉN

Utgiven av Ystad stad

Statliga inrättningar

Garnisonen

TILL YSTAD voro förlagda två skvadroner av Mörnerska husarregementet samt en del av regementets stab. Regementets namn ändrades flera gånger. Således hette det Hornska husarregementet åren 1797—1801, återfick namnet Mörnerska husarregementet, som det bar åren 1801—16, kallades Cederströmska husarregementet 1816—22, Kronprinsens husarregemente 1822—59, Konungens värvade husarregemente till 1860 och därpå Husarregementet Konung Carl XV. De två skvadronerna, av vilka den ena kallades Livskvadronen och den andra benämndes efter innehavarens namn, omfattade vardera 50 ryttare förutom befälet.¹ Vid regementet voro även husarernas familjer mantalsskrivna, t. ex. för år 1801 58 hustrur jämte en del barn, så att hela antalet personer nämnda år uppgick till 294. Då stadens övriga invånare utgjorde 2 322, var garnisonsinslaget sålunda ganska betydande.

Garnisonen var en tung börda för staden, och försök gjordes att bliva kvitt åtminstone den ena skvadronen, som förlagts till Ystad efter kriget med Ryssland 1788—90. Stadens borgerskap föreslog i skrivelse till K. Maj:t år 1793 att få den i st. förlagd i byarna kring staden eller också att få kostnaden för den ersatt med 1 000 rdr sp. årligen av fem andra städer, som ej hade någon inkvarteringstunga, samt att av K. Maj:t njuta särskild hjälp och understöd för rustkammare, magasiner och stalls inredande. Enligt kungl. resolution den 6 juni s. å. avslogs stadens framställning med motiveringen, att av de städer, som ägde garnison, Ystad näst efter Malmö var den rymligaste och i anseende till belägenheten den tjänligaste för två skvadroner.²

Staden uppbar årligen som hyresmedel 90 rdr, men denna ersättning var obetydlig i jämförelse med invånarnas ekonomiska uppoffringar för regementet. Det ålåg nämligen staden att svara för skvadronernas inkvartering. Denna kunde utgå kontant eller in natura, och det var en fråga, som återkom vid varje allmän rådstuga på våren, vilket av dessa betalningssätt som borgerskapet föredrog. Svaret var alltid detsamma: att man ville betala en kontant serviceavgift. Denna, som ständigt förändrades till kvantiteten, uttogs som en särskild skatt. Kontrakt för ett år uppgjordes mellan stadens äldste och skvadronscheferna, och dessa senare ordnade själva med hela inackorderingen, mot att staden erlade en överenskommen summa. Vad som betalades för en menig, ogift husar, kallades en portion, vilket alltså var en räkneenhet. Enligt ett kontrakt av den 21 oktober 1793 betalades 100 d. k. m. eller 5 rdr 26 sk 8 rst pr portion. En rytt-

mästare uppbar 6 portioner, d. v. s. 33:16 rdr, en subalternofficer 4 portioner, gifta husarer 2 o. s. v. Av totalsumman, som 1793 för varje skvadron utgjorde något över 594 rdr, skulle $\frac{1}{4}$ i riksgäldssedlar vid varje kvartals början inbetalas till skvadronsbefälhavarna. Kontraktet innehöll en del andra bestämmelser. Sålunda skulle skvadronscheferna ikläda sig ansvaret för de ackord om husrum för underofficerare och manskap, som på ett halvt år blivit avslutade med somliga invånare. I 1793 års mantalslängd meddelas, att husen n:ris 61, 88, 128 och 147 voro bebodda av husarer, men även på andra håll voro dessa förlagda. Hos en handlare voro sålunda rum beredda för 8 husarer mot 16 sk pr man och månad.

Stallfrågan var ytterst besvärlig. Livskvadronen hade sina hästar i Östra stadsgården, n:o 20 vid St. Östergatan, medan den andra skvadronen hade sina i rådman B. Gråbergs bakgård, på andra sidan Krypgränden, å n:o 37. År 1795 erhöll denna skvadron även stallar och magasin i Norra stadsgården.

Ständigt ingingo klagomål över stallarnas dåliga beskaffenhet. Reparationer begärdes, syn förrättades, nya stallar byggdes och gamla reparerades, men det fick ske endast "til det mäst nödvändige, med nogaste hushållning för staden".³ Skvadronscheferna måste ibland själva ordna med nya tak, för att icke fodret och andra förråd skulle ruttna, ibland kunde de icke insätta hästarna i de gamla stallarna utan måste placera dem i andra, förhyrda i staden. Både stadsborna och militären voro missnöjda med inkvarteringsvillkoren, och stundom rådde stark spänning mellan myndigheterna och officerarna. Magistraten måste ofta sammankalla borgerskapet och övriga husägare för att höra deras åsikter om inkvarteringen, och överläggningarna ledde merendels till beslut om tillsättandet av en inkvarteringskammare, som fick sig förelagt att ordna upp alla dit hörande frågor. Sedan kammaren trätt i underhandling med skvadronscheferna, brukade kontrakten förnyas, i allmänhet med några smärre förändringar eller tillägg.

Ytterst noggrant vakade man över att servicebördan ej blev tyngre än vad som absolut krävdes. Om en husar köpte hus i staden, upphörde all service för honom, och det kunde hända, att stadens äldste fingo vidkännas skarpa förebråelser, om de ej sett upp med sådant. Försummade en militär att betala hyran, där han var inhyst, medgav magistraten, att hans service innehölls, tills han betalat. Under krigsåren voro merendels husarerna kommenderade till Pommern, men deras hustrur och barn, som måste kvarstanna i Ystad, erhöillo underhåll av staden, och ibland ditkommenderades andra trupper som garnison.

Efter hand spred sig den uppfattningen, att det var fördelaktigare att få garnisonen förlagd till en kasern, och frågan om uppförande av en sådan byggnad började diskuteras. Att militären varit ivrig att söka framdriva ett kasernbygge är uppenbart. Men till ett sådant krävdes mycket pengar, man drog sig för kostnaderna, och andra byggen ansågos vara nödvändigare. År 1810 begärde skvadronscheferna, att befäl och manskap skulle förläggas in natura. Till en bör-

jan tänkte stadens myndigheter låta uppföra en tvåvåningsbyggnad, där nedre våningen skulle utgöra tullokaler och den övre kasern, men man kom snart på den tanken att låta bygga en särskild kasern på Östra stadsgårdens tomt, utvidgad med granntomten, n:o 21, och denna inköptes s. å. av änkefru M. Ch. Hedenkog. Sedan ritningar och kostnadsförslag utarbetats av "capitaine Mechanicus" Hult, godkändes dessa på allmänna rådstugan den 9 augusti 1811, och beslut fattades att snarast möjligt påbörja bygget. För att nedbringa byggnadskostnaderna skulle varje borgare och husägare bidra till körsiors utgörande. I september utanordnades de första penningarna till bygget, vilket fortgick under hela året 1812. I ett kungl. brev av den 22 september nämnda år uttalades önskan, att byggnaden, så vitt ske kunde, inrättades i likhet med den vid Fredrikshof uppförda för Livgardet till häst. Kasernens huvudlänga utåt St. Östergatan uppfördes i tre våningar, och den inreddes till bostadshus för både befäl och manskap. Stadens äldste anmälde i november 1813, att kasernen var fullt färdig och att inkvarteringen däri kunde verkställas, sedan nödig besiktning företagits.⁴

Snart visade det sig, att utrymmena voro för knappt tilltagna. Stallarna måste utökas, och fördenskull inköpte borgerskapet den s. k. Engeströmska gården, n:o 246—247, vilken fick betalas med 3 777 rdr 37 sk 4 rst. Även mycket annat fattades, såsom kokhus och sjukrum. På rådstugan den 1 december 1815 beslöts därför om tillbyggnad med nödiga lokaler. Sedan ritningar härtill antagits och kommitté blivit tillsatt, hölls entreprenadauktion i april 1816, varvid många spekulanter infunno sig. Då upplyste stadens äldste om att Simrishamn genom ansökan hos K. Maj:t begärt lindring i inkvarteringsbördan, att de själva ålagts avgiva förklaring häröver och därför ansågo, att man borde uppskjuta auktionen för att se, om man kanhända kunde få ett mindre antal trupper inkvarterat, så att tillbyggnaden icke behövdes. På allmän rådstuga den 20 april beslöts i denna riktning, men i juni hölls entreprenadauktion, och medel utanordnades omedelbart. Till kasernbygget beviljade ständerna 1815 ett riksgäldslån på 25 000 rdr.⁵

Efter norska fälttåget, 1815, förändrades husarregementets organisation, då antalet skvadroner minskades från 8 till 6, vardera bestående av 100 man och i fredstid 83 à 84 hästar. Vid skvadronernas förläggning slapp Ystad undan med en, men den var ungefär lika stor som de båda föregående tillsammans. Den kommenderades av major Kjellman, som med stadens äldste träffade flera överenskommelser om inkvarteringsvillkoren.⁶

I mars 1818 beslöt borgerskapet att åt K. Maj:t hembjuda kasernen med alla inventarier samt stallar och attiralj för 100 hästar, mot att staden blev befriad från all ständig inkvartering av såväl infanteri som kavalleri och alla därmed förenade kostnader. Det dröjde länge, innan någon uppgörelse härom kom till stånd, men efter några år började Kronan visa intresse för projektet. I juli 1826

Husarskvadronens kasern, St. Östergatan

lät sålunda K. Maj:t genom länsstyrelsen efterhöra, huruvida staden skulle vilja till Kronan överlåta samtliga kasernbyggnader, i händelse inkvarteringen skulle komma att inrättas efter annan grund än den dittills följda och fråga möjligtvis kunde uppstå om inköp. Borgerskapet fastställde byggnadernas värde till 39 462 rdr 45 sk 6 rst b:o, men man ville begagna ett av kasernrummen till arrestlokal. När länsstyrelsen skrev härom, att handeln ej kunde åstadkommas, om icke även detta rum överlämnades åt militärbefälet, tillbakavisade borgerskapet denna begäran med motiveringen, att något annat rum härtill ej fanns att tillgå.⁷

Följande år erbjöd sig Kronan köpa kasernen med allt vad till den hörde för 26 662 rdr 32 sk b:o. Det sades bliva en för Kronan synnerligen ofördelaktig affär, emedan mycket fick byggas om och ändras. Detta anbud förkastade borgerskapet men erbjöd sig att avyttra kasernen för 30 000 rdr, samtidigt som det förklarade, att man ej kunde medgiva en större uppföring. Att K. Maj:t alltför var intresserad av köpet visade sig genom besiktning, som den lät företaga, av byggnaderna och ny förfrågan om priset sommaren 1833, då staden värderade dem till 38 166 rdr 32 sk men var villig att sälja dem för 30 000. Något köp blev dock ej av ännu, och slutligen krävde stadens äldste, att Ystads riksdagsman skulle motionera om att den länge fördröjda regleringen av inkvarteringen

städerna emellan måtte bringas till fullbordan och att Ystad skulle erhålla ersättning för sina kostnader för kasernen.⁸

Vid 1823 års riksdag beslöts, att staden till nästa riksdag skulle befrias från ränte- och kapitalavbetalning å 16 000 rdr av det 1815 beviljade riksgäldslånet, och detta utsträcktes vid riksdagen 1828—30 att gälla t. v. Sistnämnda riksdag hemställde även, att städernas inkvarteringsskyldighet till garnisonstrupperna för framtiden måtte inskränkas till förbindelsen att förse befäl och manskap med service eller sängkläder, ved och ljus och att där det fanns kaserner, sådana måtte komma att för Kronans räkning inköpas, så fort statens tillgångar sådant tilläte, samt att städerna skulle befrias från skyldigheten att underhålla stall och magasin. Ständerna förklarade 1835, att de i saknad av tillräckliga upplysningar och medel icke då kunde besluta om köp eller uppförande av kaserner för statens räkning, men de anhöllö om vissa undersökningsåtgärder. Till K. Maj:t överlämnade ständerna riksgäldskontorets dåvarande fordran för det åt Ystad beviljade lånet, omkr. 17 900 rdr b:o, för att därmed efter behöriga värderingar och på de billigaste villkor, som kunde betingas, inköpa erforderliga stall och magasinrum för furage och persedlar.⁹

Med anledning av sistnämnda beslut förklarade stadens äldste i Ystad, att de ej kunde avyttra stallarna och magasinerna annat än i förening med kasernen och kokhuset och att de vid följande riksdag ville föreslå staten ett sådant köp. Till dess skulle stallar och magasin få begagnas för statens räkning, mot villkor att Ystad fick räntefritt behålla lånet. När därefter länsstyrelsen till följd av kungl. brev den 7 febr. 1835 anmodade magistraten att låta besiktiga och värdera nämnda byggnader och upprätta förslag till köpebrev, ansågo sig stadens äldste icke kunna företaga detta. Borgerskapet godtog de äldstes ståndpunkt i frågan.¹⁰

Emellertid infann sig i Ystad fortifikationsbefälhavaren i Kristianstad, kapten C. Hjelm, för att som Kronans ombud deltaga i besiktning och värdering av stallarna och magasinerna, men på stadens äldstes uppmaning utsträcktes förrettningen även till övriga av skvadronen använda byggnader, då de trodde, att det skulle klart visa sig därvid, att man ej kunde sälja en del separat. Så blev också fallet: kapten Hjelm förordade ett inköp av hela kasernetablisementet. I den skrivelse han inlämnade till länsstyrelsen med redogörelse för sin besiktning, sade han sig ej hava något att erinra mot värderingssumman å det hela, 30 650 rdr, men han hade så mycket mera att invända mot andra förhållanden. Generalbefälhavaren hade redan vid besiktningen 1830 utdömt stallarna och magasinsbyggnaderna, som voro för mörka, trånga, låga och osunda och på sin höjd kunde värderas till 1 000 rdr, då de måste fullständigt ombyggas. Den magnifika kasernbyggnaden ansåg Hjelm hava överflödigt tjocka murar. Han tyckte ej, att den var för högt värderad men att den var för dyrbar för behovet, då en fullt tillräcklig byggnad kunde uppföras för 18 000 rdr. Hjelm föreslog

således, att K. Maj:t skulle köpa kasernen och kokhuset för detta pris, tomten med vedbodar och uthus för 1 150 och östra och västra stallängorna på samma tomt för 1 000 rdr. Priset för alltsammans utjämnade han till 20 000 rdr. Husarstallarna i stadens norra del ansåg han vara mindre lämpliga att inköpa, emedan de lågo för långt borta från de andra byggnaderna, men däremot borde den tomt, som var bebyggd med ridhus och ridbana och som var skvadronscheffens enskilda egendom, företrädesvis förvärvas, enär den lämnade utrymme för felande stallar i sammanhang med det övriga.¹¹

Såsom en följd härav anmodade krigskollegium länsstyrelsen att med stadens myndigheter uppgöra de villkor, på vilka en fullständig köpeavhandling kunde föreläggas nästkommande riksdag, och då kapten Hjelm ansett ett tomtbyte vara nödvändigt för att sammanföra alla husaretablisementets byggnader, överlämnades frågan härom och om avslutandet av köpekontraktet åt stadens äldste och magistraten.

I mitten av juli 1836 fördes underhandlingar om köpet med Hjelm, och stadens äldste tvingades att sänka sina pretentioner först till 28 150, därpå till 25 000 och slutligen till 20 000 rdr. Därjämte fingo de förbinda sig till att i priset inräkna alla till etablisementet hörande inventarier samt att i årlig inkvarteringsavgift till Kronan betala 1 000 rdr, tills allmänna inkvarteringsregleringen kunde bliva uppgjord. Endast säng- och linnekläder skulle icke ingå i köpesumman. På nämnda villkor lovade han tillstyrka köpet, men ett par dagar därefter framställde han nya krav, nämligen att en del av den angränsande gränden samt en triangelformad bit av kommerserådet G. Berghmans intill liggande trädgård skulle ingå i köpet, emedan han ansåg, att dessa jordstycken skulle behövas, för att de nya stallarna skulle kunna utdragas i rak linje. Även detta gick man med på, likaså, att de norra stallarna skulle få begagnas av husarerna, medan de andra ombyggdes. Ett förslag av Hjelm att för ytterligare 1 333:16 sälja nämnda stallar till Kronan, som sedan skulle byta bort dem mot ridhustomten, avvisades av stadens äldste. Ett par månader härefter inköpte staden den omtalade delen av Berghmans trädgård.¹²

På de mellan stadens äldste och kapten Hjelm överenskomna villkoren erbjöd Ystads riksdagsman, bagare Åkesson, i en motion vid riksdagen 1840—41 åt staten att inköpa etablisementet och hänvisade till stadens riksgäldslån, som kunde användas till betalning av större delen av köpeskillingen. Om detta erbjudande avslogs, yrkade han, att Ystad måtte få fritt disponera kasernbyggnaden med vad därtill hörde och riksdagen anslå medel till inköpande av tomter för uppförande av byggnader åt kavalleritruppen. I samma motion påtalade han riksgäldskontorets mot föregående riksdagars beslut stridande handlingssätt att infordra och t. o. m. handräckningsvis låta utsöka kapital- och ränteavbetalningar för hela lånet.

Mot kasernköpet opponerade sig borgmästare H. A. Helleday i Landskrona, som ville, att samtliga trupper i Skånes städer, där staten icke ägde kaserner, skulle sammandragas till hans hemstad. Ett betänkande av stats-, allmänna besvärs- och ekonomiutskotten ådagalade, att man ej uppgivit tanken på separat inköp av stall- och magasinsbyggnaderna, i det man föreslog, att underhandlingarna härom skulle slutföras. Mot detta vände sig Helleday, som ville, att alla sådana underhandlingar skulle upphöra, medan Åkesson talade för bifall till betänkandet, vilket också blev antaget. Utskotten avslogo däremot anbudet om inköp av kasernen men föreslog, att Ystad skulle befrias från de gjorda ränte- och kapitalavbetalningarna å 16 000 rdr och de därå redan utgivna räntorna återbetalas.¹³ Resultatet av Åkessons motion blev således skäligen magert. En ny framställning gjordes följande år till staden, om den var hågad att överlåta stall- och magasinsbyggnaderna mot den år 1836 uppgjorda värderingssumman, och den följdes av nytt avslag från stadens äldste. Något som säkerligen styrkte Ystads myndigheter att fasthålla vid denna ståndpunkt var Kronans köp av ridhustomten i maj 1839 för en summa av 1 666:32 rdr b:o. De segslitna underhandlingarna ledde slutligen till resultat den 24 januari 1842, då köpekontraktet undertecknades i enlighet med de 1836 uppgjorda villkoren. Det var krigskollegium, som avslutade köpet och förskotterade vad som gick utöver återstoden av riksgäldslånet, vilken summa det återfick genom beslut av 1847—48 års riksdag.¹⁴

Kronan lät uppföra en del nya byggnader för skvadronen, såsom ridhus och stallar. Det med skvadronschefen ingångna kontraktet om service av värme, lyse och tvätt uppsade stadens äldste i april 1841 men när garnisonsbefälet på 1850-talet utkrävde denna service, uppstod tvist, som slutade med att staden fick betala avgiften.¹⁵

Nils Ahlins gata 19
271 39 YSTAD
0411-190 14
militarmuseet@ystad.nu

Militärmuseets Skrifter.

Husarkasernen vid St Östergatan 34.

Ystads Garnison, kort historisk bakgrund.

Till Ystad var två skvadroner förlagda av Mörnerska husarregementet och en del av regementets stab. Regementets namn ändrades flera gånger. Således hette det Hornska husarregementet åren 1797-1801, återfick Mörnerska husarregementet, som det bar åren 1801-1816, kallades Cederströmska husarregementet 1816-1822, Kronprinsens husarregemente 1822-59, Kungens värvade husarregemente till 1860 och därpå Husarregementet Konung Carl XV. De två skvadronerna, av vilka den ena kallades Livskvadronen och den andra benämndes efter innehavarens namn, omfattade vardera 50 ryttare förutom befälet. Vid regementet var även husarernas familjer mantalskrivna, t ex för år 1801 58 hustrur jämte en del barn, så att hela antalet personer nämnda år uppgick till 294. Då stans övriga invånare utgjorde 2322, var garnisonsinslaget ganska betydande. Garnisonen var en tung börda för staden.

Stallfrågan var ytterst besvärlig. Livskvadronen hade sina hästar i Östra stadsgården, nr 20 vid St Östergatan, medan den andra skvadronen hade sina hästar på rådman B. Gråbergs bakgård, på andra sidan Krypgränd, på nr 37. År 1795 erhöll denna skvadron även stallar och magasin på Norra stadsgården.

Efter hand ansågs det fördelaktigare att få garnisonen förlagt till en kasern. Militären var ivriga att driva fram ett kasernbygge.

Till en början tänkte stadens myndigheter låta uppföra en tvåvåningsbyggnad, där nedre våningen skulle utgöra tullokaler och den övre kasern, men man kom snart fram till att bygga en särskild kasern på Östra stadsgårdens tomt, utvidgad med granntomten, nr 21, och denna inköptes av änkefru M Ch Hedenskog.

Ritningar och kostnadsförslag utarbetades av "capitaine Mechanicus" Hult. Förslaget godkändes på allmänna rådstugan 9 augusti 1811, beslut fattades om att snarast möjligt påbörja bygget. Kasernen var fullt färdig i november 1813.

Ridhus och stallar vid Krypgränd uppfördes på 1840-talet.

Källa; Ystads Historia, del II.

Den gamla husar/dragonkasernen.

Det höga huset är byggt på den gamla kasernens tomt. Det låga huset närmast har fått sin fina korsvirkesfasad åter vid någon senare renovering.

Det grå huset närmast är Lindhoffska gården.

Bilder från innergården.

Gårdens inre från dagens perspektiv, gamla kasern vid Stora Östergatan i kvarteret Carl. Fotat laget 1902.

med gårdsport från 1793. Den vackra kullerstensbelagda gårdsplanen domine-
ras av ett stort magasin, "Vita Havet", från omkring 1800, numera ombyggt till
bostäder. Söderut sträcker sig tomten med ett 1985 uppfört bostadsområde
ner till Nattmans torg och fastigheten omfattar drygt östra halvan av kvarteret
Carl.

Gårdens prägel av 1700-tal är mycket värdefull för kvarteret och inte minst för
miljön kring Besökaregränd och Per Hälsas gård.

Källa; Ystads Fornminnesförening; Handbok över Gamla Ystad.

Lindhoffska gården, Stora Östergatan 36-38, Besökaregränd, kv Carl.

Närmast öster om Kasernens tomt
ligger den stora Lindhoffska gården.
Den omfattar vid Stora Östergatan
två bostads- och affärshus, varav
det med synligt korsvirke är uppfört
1798 och det andra 1794.

Vid Besökaregränd ligger ett
tvåvåningshus uppfört på tidiga
1800-talet samt två korsvirkeslängor

Gatorna omkring kvarteret Carl, dvs där Kasernen låg.

Stora Östergatan.

Stadens tillfartsgata österifrån, anges i skrift 1574 som Östergaden. Kartnamnet på 1650-talet var Östergata och från 1753 heter den Stora Öster Gatan. Som sk väderstrecksgata har den tillkommit och namnsatts mycket tidigt. Byggnadsrester från omkring år 1300 under Pilgrändsgården, Birgittahuset från omkring 1500 och rester från den 1452 nämnda S:t Nicolaikyran norr om gatans östligaste del vittnar även om gatans ålder.

Stora Östergatan är Ystads största affärsgata. Dess västra del blev gågata 1982.

Stallgatan.

Stallgatan har fått sitt namn så sent som 1900. Namnet erinrar om det stall och den kasernbyggnad, som 1812 uppfördes i hörnet av Stallgatans östra del och Stora Östergatan. Byggnaderna var avsedda för Mörners båda husarskvadroner, tidigare inhysta i olika delar av staden. Från 1753 är gatan nämnd som Krypgränd och dessförrinnan är följande namn från den danska tiden kända: Laureds Kaasebierges strede 1658, Kaasebierestredit 1640, Siffuert Kofoeds straede 1638 och Bertil Kudsthis straede 1647.

Namnet Krypgränd kan ej med säkerhet härledas.

Den allmänna innebörden visa på en krokig, svårframkomlig, smal gränd, belägen "litet i skymundan". Gränden bör ha "anor" åtminstone från 1400-talet.

Besökaregränd.

Besökaregränd är man-given på stadskartan sedan 1753. Grändens namn kommer från "besökarna", dvs tullvaktmästarna, som höll till i östra tullhuset strax intill den östra stadsporten, Österport.

Gränden, som är minst 400 år gammal, är i dag med sina korsvirkesfasader en av Ystads mest fascinerande.

Källa; Ystads Fornminnesförening; Handbok över Gamla Ystad.

Nils Ahlins gata 19
271 39 YSTAD
0411-190 14
militarmuseet@ystad.nu

Militärmuseets Skrifter.

Husarkasernen vid St Östergatan 34.

Ystads Garnison, kort historisk bakgrund.

Till Ystad var två skvadroner förlagda av Mörnerska husarregementet och en del av regementets stab. Regementets namn ändrades flera gånger. Således hette det Hornska husarregementet åren 1797-1801, återfick Mörnerska husarregementet, som det bar åren 1801-1816, kallades Cederströmska husarregementet 1816-1822, Kronprinsens husarregemente 1822-59, Kungens värvade husarregemente till 1860 och därpå Husarregementet Konung Carl XV. De två skvadronerna, av vilka den ena kallades Livskvadronen och den andra benämndes efter innehavarens namn, omfattade vardera 50 ryttare förutom befälet. Vid regementet var även husarernas familjer mantalskrivna, t ex för år 1801 58 hustrur jämte en del barn, så att hela antalet personer nämnda år uppgick till 294. Då stans övriga invånare utgjorde 2322, var garnisonsinslaget ganska betydande. Garnisonen var en tung börda för staden.

Stallfrågan var ytterst besvärlig. Livskvadronen hade sina hästar i Östra stadsgården, nr 20 vid St Östergatan, medan den andra skvadronen hade sina hästar på rådman B. Gråbergs bakgård, på andra sidan Krypgränd, på nr 37. År 1795 erhöll denna skvadron även stallar och magasin på Norra stadsgården.

Efter hand ansågs det fördelaktigare att få garnisonen förlagt till en kasern. Militären var ivriga att driva fram ett kasernbygge.

Till en början tänkte stadens myndigheter låta uppföra en tvåvåningsbyggnad, där nedre våningen skulle utgöra tullokaler och den övre kasern, men man kom snart fram till att bygga en särskild kasern på Östra stadsgårdens tomt, utvidgad med granntomten, nr 21, och denna inköptes av änkefru M Ch Hedenskog.

Ritningar och kostnadsförslag utarbetades av "capitaine Mechanicus" Hult. Förslaget godkändes på allmänna rådstugan 9 augusti 1811, beslut fattades om att snarast möjligt påbörja bygget. Kasernen var fullt färdig i november 1813.

Ridhus och stallar vid Krypgränd uppfördes på 1840-talet.

Källa; Ystads Historia, del II.

Den gamla husar/dragonkasernen.

Det höga huset är byggt på den gamla kasernens tomt. Det låga huset närmast har fått sin fina korsvirkesfasad åter vid någon senare renovering.

Det grå huset närmast är Lindhoffska gården.

Bilder från innergården.

Gårdens inre från dagens kasern, gamla kasern vid Stora Östergatan i kvarteret Carl. Förelaget 1902.

Lindhoffska gården, Stora Östergatan 36-38, Besökaregränd, kv Carl.

Närmast öster om Kasernens tomt ligger den stora Lindhoffska gården. Den omfattar vid Stora Östergatan två bostads- och affärshus, varav det med synligt korsvirke är uppfört 1798 och det andra 1794.

Vid Besökaregränd ligger ett tvåvåningshus uppfört på tidiga 1800-talet samt två korsvirkeslängor

med gårdsport från 1793. Den vackra kullerstensbelagda gårdsplanen domineras av ett stort magasin, "Vita Havet", från omkring 1800, numera ombyggt till bostäder. Söderut sträcker sig tomten med ett 1985 uppfört bostadsområde ner till Nattmans torg och fastigheten omfattar drygt östra halvan av kvarteret Carl.

Gårdens prägel av 1700-tal är mycket värdefull för kvarteret och inte minst för miljön kring Besökaregränd och Per Hälsas gård.

Källa; Ystads Fornminnesförening; Handbok över Gamla Ystad.

Gatorna omkring kvarteret Carl, dvs där Kasernen låg.

Stora Östergatan.

Stadens tillfartsgata österifrån, anges i skrift 1574 som Östergaden. Kartnamnet på 1650-talet var Östergata och från 1753 heter den Stora Öster Gatan. Som sk väderstrecksgata har den tillkommit och namnsatts mycket tidigt. Byggnadsrester från omkring år 1300 under Pilgrändsgården, Birgittahuset från omkring 1500 och rester från den 1452 nämnda S:t Nicolaikyrkan norr om gatans östligaste del vittnar även om gatans ålder.

Stora Östergatan är Ystads största affärsgata. Dess västra del blev gågata 1982.

Stallgatan.

Stallgatan har fått sitt namn så sent som 1900. Namnet erinrar om det stall och den kasernbyggnad, som 1812 uppfördes i hörnet av Stallgatans östra del och Stora Östergatan. Byggnaderna var avsedda för Mörners båda husarskvadroner, tidigare inhysta i olika delar av staden. Från 1753 är gatan nämnd som Krypgränd och dessförinnan är följande namn från den danska tiden kända: Laureds Kaasebierges strede 1658, Kaasebierestredit 1640, Siffuert Kofoeds straede 1638 och Bertil Kudsthis straede 1647.

Namnet Krypgränd kan ej med säkerhet härledas.

Den allmänna innebörden visa på en krokig, svårframkomlig, smal gränd, belägen "litet i skymundan". Gränden bör ha "anor" åtminstone från 1400-talet.

Besökaregränd.

Besökaregränd är man-given på stadskartan sedan 1753. Grändens namn kommer från "besökarna", dvs tullvaktmästarna, som höll till i östra tullhuset strax intill den östra stadsporten, Österport.

Gränden, som är minst 400 år gammal, är i dag med sina korsvirkesfasader en av Ystads mest fascinerande.

Källa; Ystads Fornminnes-förening; Handbok över Gamla Ystad.